

ЖАРГОНІЗМИ В МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Анотація. Розглянуто проблему вживання жаргонної лексики в засобах масової інформації. Виявлено вплив цього явища на формування мовної норми. Визначено найживаніші види жаргонізмів.

Аннотация. Рассмотрена проблема употребления жаргонной лексики в средствах массовой информации. Выведено влияние этого явления на формирование языковой нормы. Определены наиболее употребляемые виды жаргонизмов.

Annotation. The problem of the use of slang vocabulary in the media has been studied. The effect of this phenomenon on the formation of the linguistic norm has been revealed. The most frequently used types of jargon have been identified.

Ключові слова: жаргонізм, жаргонологія, види жаргонізмів, лексема.

Для мови українських засобів масової інформації початку ХХІ ст. характерним є вживання жаргонної лексики, яку фахівці вважають одним із найдискусійніших явищ мовленнєвої культури. Складно знайти інший лінгвістичний феномен, з приводу якого так би протилежно розходилися думки дослідників щодо внутрішньомовного ракурсу співвіднесення жаргонної лексики з літературним стандартом, розмовною мовою, територіальними діалектами та ін. За всієї неоднозначності термінів жаргонології Л. Ставицька вважає, що ця система "зосереджується на вивченні жаргонних субкодів, групових та професійних, що формуються в малих соціальних групах, згодом інтегруються в ширшу людську спільноту", і врешті-решт, стають органічними в системі кожної розвиненої національної мови [1].

Над цим питанням працювало багато мовознавців: С. Митрофанов, М. Макивський, І. Гальперин, В. Хом'яков, Т. Соловйова та ін.

Мета пропонованої статті – проаналізувати використання найживаніших жаргонізмів у мові української періодики початку ХХІ ст., у публікаціях газет різних форм власності.

У зв'язку з активізацією в суспільстві операцій з грошми в мові українських друкованих засобів масової інформації часто використовують жаргонні одиниці на позначення поняття "гроші". Такі жаргонізми поділяються на три групи: 1) ті, що означають родове поняття "гроші" (бабки, бабло – гроші); 2) ті, що називають якусь національну валюту (бакси – долари; дерев'яні – гроші національної валюти; зелені – долари); 3) ті, що визначають певну суму грошей (лимон – мільйон; штука, кусок – тисяча). Наприклад: "Нас розводять значно серйозніше, причому на значно більші "бабки", а ми лише їх політичних опонентів лаємо" ("Сільські вісті", 02.03.2006 р.); "Там, здається, чітко і ясно написано про "бабло" – гроші з політичну рекламу" ("Волинь", 10.04.2005 р.); "Вам потрібні гроші: євро чи бакси?" ("Україна молода", 13.06.2007 р.); "З появою євро романтичний дует дерев'яних і долара починає фальшивити" ("Високий замок", 09.08.2007 р.); "А для кого в світі батьківщина, це коли багато "зелених"? ("Україна молода", 6.06.2007 р.); "Окрім вже згаданої "хатинки" вартістю майже у півтора "лимона", фірма ще подарує новенький автомобіль..." ("Товариш", 11.05.2006 р.).

Основною функцією таких жаргонних одиниць є здебільшого негативна, часом іронічна, фамільярна характеристика поведінки тих осіб, які мають справу з грошми, хто незаконними шляхами привласнює кошти, багатіє за чийсь рахунок або ж без потреби, не задумуючись, витрачає гроші, без вагань розлучається зі своїми надбаннями тощо.

До мови українських засобів масової інформації широко проникають і ті мовні одиниці, що мають статус загальнокримінального жаргону. Джерелом їхнього поповнення є не так тюремні заклади, як представники соціальних груп українського суспільства, які порушують закони. Така тенденція поповнення мови жаргонними одиницями триває вже протягом багатьох років. Про потужне розгортання жаргонного лексикону в побуті росіян писав Ларін Б. О. ще в 20-х роках минулого століття [2]. На сучасному етапі активізовано вживання кримінальних жаргонізмів в українській пресі, серед яких – пахан – "ватажок злочинного угруповання"; авторитет "лідер об'єднання, групи, що має кримінальний характер". Наприклад: "Що раз, слухаючи чергову "відвертість" керівників держави, чимало яких чомусь часто послуговуються мовою тих самих "паханів", постає питання: а чи за свою справу вони взялися?" ("Голос України", 12.07.2005 р.); "Авторитетів" теж замовляють. ... вбивство джанкойського "авторитета" Леоніда Гридасова..." ("Народна армія", 30.08.2005 р.).

Журналісти постійно виносять на шпальти газет жаргонізми, які використовують не тільки представники злочинських чи кримінальних середовищ, але й працівники правоохоронних органів. Такі лексеми є експресивними, здебільшого лаконічними, мають нейтральні відповідники і побутують в усному мовленні. Наприклад: "Рік тому "бомбонули" наше житло" ("Голос України", 14.09.2005 р.); "У спадок нинішньому міліцейському керівництву Криму залишилося 733 "висяки" – нерозкриті з 1991 року вбивства..." ("Народна армія", 30.08.2005 р.); "Домошників так і не знайшли. За "почерком" гадають, що це наркомани" ("Голос України", 14.09.2005 р.); "Грабжники вирішили вихати "на гастролі" в сусіднє містечко" ("Газета по-українськи", 18.04.2006 р.); "Поки справжня Періс "мотає" термін, її воскова фігура в Музеї мадам Тюссо в Нью-Йорку змінила гардероб" ("Високий замок", 06.06.2007 р.).

Деякі жаргонні одиниці використовують тільки в публікаціях на професійні теми. Зокрема, лексему "начинка" –

"вибухова речовина в середині чогось" уживають сапери, а слово "польова" – надбавка до заробітної плати за роботу в бойових, екстремальних та інших умовах" – ті, хто отримує таку зарплату. Наприклад: "... сапери вирішили оперативнo знешкодити портфель з "начинкою" ("Голос України", 26.07.2005 р.); "А з останніми змінами до бюджету Мінфін скасував 80 % "польової" надбавки учасникам подій... " ("Народна", 26.11.2005 р.).

Деякі жаргонні номінації із середовища окремо взятої соціальної чи професійної групи згодом стають зрозумілими для багатьох споживачів інформації, але не завжди ці номінації можна вважати загальноживаними. Досить широку сферу використання мають такі жаргонізми, як грачувати – "нелегально таксувати"; липа – "про щонебудь фальшиве, підроблене". Наприклад: "Про хлопця відомо, що, будучи молодим, він працював водієм в інституті Ліхтера і при цьому грачував" на службовій "Волзі" ("Дзеркало тижня", 29.04.2006 р.); "Особливо буйно процвіла дисертаційна "липа" у запорізькому "медуні" в останні роки... " ("Дзеркало тижня", 29.04.2006 р.).

Окрему групу становлять жаргонізми, які використовують різні соціальні групи, пов'язані з шахрайською, брехливою поведінкою, з процесами, що є вигідними для одних і не вигідними для інших. До цієї групи належать слова кидала "той, хто чинить шахрайство"; косити "удавати хворого чи неосудного, переважно, щоб уникнути призову до армії чи карної відповідальності за скоєний злочин"; махнути "вигідно обміняти, нерідко нечесним шляхом". Наприклад: "Знайомого студента однокурсники називають університетським "кидалою" ("Україна молода", 19.04.2006 р.); "Замість "косити" – нинішні призовники рвуться до війська за власним бажанням... " ("Голос України", 16.09.2005 р.); "Махнули" "Сільгосптехніку" на ... швейну машинку" ("Голос України", 16.09.2005 р.).

Дослідники жаргонізмів виділяють так звані ключові слова [3], які означають явища, поняття, що перебувають у фокусі соціальної уваги і нерідкого згадування в засобах масової інформації. Окрему групу ключових слів становлять ті, що є кальками з російської мови або лексемами, оформленими відповідно до російської орфоєпії. Це – беспредел "свавілля, вседозволеність", беспредельщик "той, хто чинить свавілля" [1]; крутий "надзвичайний, крайній у вияві своїх якостей, поглядів"; розборка, розбірка "з'ясування стосунків, розв'язання конфліктів у кримінальному середовищі" [1]. Крім жаргонізму крутий, в українській періодиці останнім часом уживають і крутелик, яким іронічно називають того, хто досягнув чогось за рахунок інших, не маючи на те здібностей, чи успішного бізнесмена, який відзначається зухвалою поведінкою [1]. Наприклад: "Передвиборчий "беспредел" розпочався. Голову партії не впустили до міської виборчої комісії" ("Наша Київщина", 09.02.2006 р.); "Єдина їхня провина: вони відмовилися ділитися своїми статками з "беспредельщиками" в погонах" ("Без цензури", 22.02.2006 р.); "Перед деякими "крутими" готелями Хургади є свої невеличкі рифи" ("Високий замок", 4.2005 р.); "Крутеликів" на солідних іномарках не видно: знають про операцію ДАІ ("Молода Галичина", 01.08.2002 р.).

Досить популярними жаргонними лексемами в мові сучасних українських масмедіа залишаються братва, братки "товариші, приятелі; спільники одного злочину" [1]. Наприклад: "У Керчі з 50 депутатів міськради деякі були... "братками" ("Народна", 14.10.2005 р.).

Отже, для мови української преси початку ХХІ ст. характерна тенденція до дедалі ширшого використання жаргонізмів. Їх уживають для посилення експресивно-емоційного забарвлення інформації, для надання газетним текстам негативного оцінного характеру. Найширше журналісти послуговуються кримінальним та жаргонами, узятими з соціальної сфери. Ключові слова цих жаргонних підсистем є здебільшого кальками відповідних російських ключових слів або лексемами, оформленими відповідно до російської орфоєпії.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2003. – 336 с. 2. Ларин Б. А. О лингвистическом изучении города / Б. А. Ларин // Русская речь. – Львів: Просвітництво, 1928. – С. 61–74. 3. Соболева И. А. Сниженные (внелитературные) языковые средства в современном публицистическом дискурсе / И. А. Соболева. – К.: Пульсари, 2001. – С. 18–26. 4. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект / Л. Ставицька. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 55–68.